

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

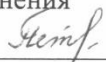
Министерство образования и науки Республики Марий Эл

МО "Советский муниципальный район"

МОУ "Кукмаринская основная общеобразовательная школа"

РАССМОТРЕНО

руководитель
методобъединения

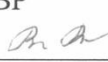

Н.Г.Петухова

Протокол №1 от «31» 08
2023 г.

СОГЛАСОВАНО

заместитель директора
по УВР

В.И.Волкова

Протокол №1 от «31» 08
2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

директор

Г.К.Басова
Приказ №48 от «31» 08
2023 г.

Басова Галина Константиновна
МОУ "Кукмаринская основная
общеобразовательная школа"
я подтверждаю этот документ
своей удостоверяющей подписью
Республика Марий Эл, Советский р-н,
д. Кукмарь, ул. Нижняя, д. 5
тел. 88363893245
e-mail: kukmarshcool@mail.ru

Рабочая программа по чтению на родном (марийском) языке

на 2023-2024 учебный год
для обучающихся 4 класса

д.Кукмарь

2023

Умылтарен возымаш

Литератур лудмаш- тўналтыш школышто туныктымo тўн предмет кокла гыч иктыже. Шочмо марий йылмым нергелыме дене пырля тудо тунемшын шинчымашыжым ешара, уш- акылжым атыландараш полша да шўм-чон поянлыкшым арун есекмдара. Литератур лудмаш урокышто тунемшын пашаже сайын кая гын, моло предмет денат йоча нелылыкым шижаш ок тўнал.

Литератур лудмаш урокышто тыгай **цель- влак** шындалтыт:

-чын, икшырымын писын, умылен да сылнын лудаш тунемаш, книгаг кумылын да йөрәтен лудмашке куснаш, шкевуя öкымылыде лудаш тўналаш, лудмо негызеш шке кутырымода возымо йылмым лывырташ;

-сылнымутым лудшыла, ум утларак пален налаш, творческий шўлышым кугемдаш; мутын сылнылыкшым шочыктышо вийжым шижаш; туныктен шогышо, тыгак научный шинчыиашым темлыше текст – влак дене пашам ышташ;

-сылнымутан текстын полшымыж дене тунемаш тўналше йочан кугу тўняште шкем кучен моштымo койышыжым почылтараш, порылык ден осаллыкым ойыркалаш, шуко йылман Россияште да вес эллаште илыше калык- влакын тўвыраштым пагалаш кумыландаш.

Литератур лудмаш урокын эн серыпле кўкшытан цельже: ушан- шотан лудшым шуарен кушташ. Лудмо негызеш йоча тек шке шинчымашыжым умбакыже нөлтен шога. Чыла тышке шуаш теве мо полшышаш: кажне кечын сайынрак да сайынрак лудын шогымо, лудмо але колыштмо произведенийым умылымо йөн- влакым пален налме, могай ум книга лекмым эскерен шогымо да шке гыч ойыркалыме, луде кодшо кечыште каньысырлыкым шижме.

Ончыктымo цель- влакыш шуаш манын, теве могай каштала гоч вончаш кўлеш:

1. Чын, писын, умылен да сылнын лудаш умбакыже туныкташ, мом лудмым ынлен шогаш, уш- акылым чын корно дене виктараш, утларак шонкалаш, шижаш, илаш туныкташ, а тидланже лудмашым да книгаг пагалаш кумыландаш. тунемше тўрлө сынан книга дене палыме лийын шога гын, моло предмет денат пашажым саемден кертеш. Тунам тудо лудмашлан көра огыл, а у шинчымашым погышашлан книга- влакым шерга, шке тўня умылымашым кугемда, шке кумылын тўрлө мутерым, справочникым кычалаш тўнаlesh.

2. Йылме лывыртыме пашам у кўкшытышкө нөлталаш. Тидланже йоча мут шондыкшым сайынрак пойдарышаш, марий писатель ден поэт- влакын сылнымутышт гыч кунар- гынат кўсынлаш.

3. Сылнымут литературышто сўретлыме пўртүсын да илышын моторлыкшым, чеченлыкшым умылаш полша.

Тунемше- влак литературым живопись да музык дене танастарен ончалын кертит: поэт ден писатель- шамыч сылнылыкым мут дене тўрлат, художник- влак -чия дене, композитор- шамыч - сем дене. Марий автор- влак могай сылнештарыме йөн дене пайдаланат, палемден кодыман.Тунемше- шамыч сылнештарыме йөн- влакым ойлымашыштышт да возымашыштышт кучылташ кумыланыт гын, путырак сай лиеш.

4.Калык ойпого да сылнымут полшымо дене йоча- шамычын шўмешышт поро шонымашден волгыдо шижмашым шытыктараш да вияндаш, ончыко илышлан шуарен шогаш. Сылнымутын воспитательный цельже изи огыл. Ош тўняште шкем кузк шот дене кучаш. Мом ышташ ок йөрө, а мом ышташ лиеш да күлеш, илаш вийым мо пуа?- тыгай да моло йодыш- влаклан вашмутым лудмо да лончылымо текстлаште муаш тыршыман.

Лудмаш урокын эше тыгыдырак **сомылжат** шагал огыл:

- марий писатель ден поэт- влак нерген ум пален налаш,
- тўрлө жанран произведений- шамычым ойыркалаш;
- лудмо да лончылымо сылнымутышто сўретлыме персонажын образшым лончылаш, сай але уда койышыжым аклаш;
- ойлымашын да почеламутын ойыртемжым шижаш тўналаш;
- тестын сөрал йылмыжым аклаш;
- порылан куан шижмашым, удалан келшыдыме койышым шочыкташ;
- Мөнгыштө книгагм шкевуя лудмашке шуаш.

Предметын характеристикыже

Литератур лудмаш программе тўн шотышто марий калыкын ойпогыжлан да сылнымут мастар- влакын мурсаскаштан энерта.Тунемме книгашке пурышаш текст- шамыч социальный , этический да эстетический сынан улмышт дене чумыралтыт.Нуно шочмо элым, калыкым, йылмым йөратыше тукумымончен куштымаште кугу суапым ыштышаш улыт.

Элнан ўшанле эрге ден ўдыр- влакшым шуарен куштымаште шочмо кундем, сар ден тыныс нерген сылнымутан лудмаш пале кышам кода.Тале писатель ден поэт- влакын возымышт, марий калыкын ойпогыжо, тыгак тудын лўмлө енже, пайремжеда модышыжо, илыш- йўлаж нергентекст- влак кугу пайдам пуат.Мемнан пелен илыше пошкудо да финн- угор ешыш пурышотродо- тукум, руш да моло калык- влакын илышышт да сылнымутышт уш- бакылыштым пойдарат.

Мутмастар- влакын серымышт пўртўсым, илышым да пашан пайдажым ужын да шижын мошташ, кумылым нёлташ да шўм- чоным аруэмдаш полшен

кертят. Идалык жап- влак нерген лудмо годым икшыве сылнылык тўняште илышаш, тудын чонжо куанен юарлышаш.

Чыла класслаште кажне теме почеш уш- акылым вияндаш, йылмым лывырташ, илышлан ямдылалташ кугу йөн ышталтеш. Сылнымут шочмо йылмын ямже дене тўзлана. Тудын пылышнам шыматен йонгалтше онгыржо уло. Кажне гласный але согласный йўкым чын каласен колташ туныктыде ок лий. Мут чондайымат эре пойдарен шогыман. Сылнымутышто вашлиялтше чаткан да мастарын чонымо предложенийым молан лончылаш да шке кутырмашке але серымашке пурташ огыл? Ойлымашын чоналтмыжым. Ужаш- влакын икте- весышт дене кылдалтмыштым, почеламутын размержым, тудын семла йонгалтмыжым молан эскераш огыл?

Сылнымут шкенжын чеченлыкше дене одарлана. Йылмым кучылташ мастарын кучылтмо ойсавыртыш, сōрастарен каласыме шомак- влак кугун пошат. Садлан танастарымашым, эпттетым, метафорым, гиперболым йоча- влаклан палдарен кодаш кўлеш.

Лудаш да сылнымут лончылдаш урокын утларак жапше(30-35 минут) ойыралтшаш.

Произведенийым лончылышыла тунемше- влак текстын тўн шонымашыжым муын моштышаш да ужаш- влак коклесе логический кылым рашемдышаш улыт. Герой- влакын пашаштым, койыш- шоктышыштым аклаш, персонажын молан тыге але вес семын ыштымыж нерген шке шонымашыштым луктын ойлаш тўналыт. Текстлан пенгыдын энертен, литературный геройын образшым лончылыман. Посна персонаж нерген автор мом да кузе возен, лудын кодыман да геройын образшым иктешлыман. Лач тыге шоктмо годым икшывын кōргешыже, ушешыже эн суапле шонымаш- влак ылыжшаш улыт

Сай книга дене кылым кучыдымо ен пиалдыме лиеш. Изишт годым лудаш она кумыланде гын, ьтуныктымо йочана- влак куандыме радамыш логал кертят. Тыге ынже лий манын, лудмо южо текстым инсценироватлаш келша. Ик произведенийым тунемше- влак модын ончыктат, весым роль дене лудын пуат, кумшым герой лўм дене каласкален кодат. Произведенийым умбакыже шуен але ойлымаш дене йомакым шке гыч шонен каласкалыкташ пайдале.

Лудмаш урок марий да руш йылме, природоведений, труд, музык, изоискусство урок- влак дене чак кылдалтеш. Музык ден изоискусство урок- влак нерген пона палемден кодыман. Лудшаш южо текстлан марий композитор- сеемым келыштарыме нерген ойлыде кодаш огеш лий. Художник- влакат марий сылнымут деч ѳрдыжтѳ огыт шого. писатель ден поэтна- влакын портретыштым, южо текстлан сўретым лач нуно ыштат. Лудмаш урокышто композитор ден художник- влакын произведенийыштым кучылтмо дене текст ешартыш шулдырым налеш.

Урокышто гына лудмо огеш сите.Йоча- влак мӱнгыштӱятыр марла книга , «Ямде лий» ден «Марий Эл» газетлам, «Кече» журналымлудын шогышаш улыт.Мо логалын, тудым ынышт луд манын, лӱмынак «внеклассный лудмаш» манме але мӱнгыштӱлудмым виктарыме урок эртаралтеш.Тиде уроклан жап программыште ончыктымо шагат гыч налалтеш.IVклассыште тылзыште ик внеклассый лудмаш урок темлалтеш.

Тунемме планыште литератур лудмашын верже.

Россий Федерацийысе тунемме тӱнеж - влакын базисный планышт дене келшышын литератур лудмашлан IV классыште 34 тунемме арня лиеш.Литератур лудмаш урок арнялан икыт эртаралтеш. Тунемме ий мучко 34шагат погынышаш.

Личностный, метапредметный, предметный лектыш

Личностный лектыш:

- Шке йолташ – влак да кугыен дене яндарын марла кутырен мошташ;
- Шке нерген, йырым-йырысе вер-шор нерген, лудмыжым да ужмыжым – колмыжым каласкален мошташ, шке шонымашыжым умылтарен мошташ.

Метапредметный :

- уроклаште але модмо годым туныктышын, йолташ-влакын йодмыштым да каласымыштым умылаш;
- лудмо йомакын, почеламутын, ойлымашын содержанияжым умылаш;

Предметный:

- чын да сылнын йукын да шке ора лудын мошташ;
- программе почеш тунемме текстын содержанияжым каласкален мошташ;
- кулеш материалым кычал мошташ.

Содержаний

Калык ойпого. Марий, руш да вес элласе калык- влакын йомакышт, туштышт да калыкмутышт.

Илаш мо вийым пуа? Пӱртӱс, калык, паша. Марий сылнымутчо- влакын «Ужар илем»темылан серыме произведенийышт. Марла возышо автор- влакын калык йӱлалан пӱлеклыме ойпогышт.пашам чапландарыше марий сылнымут.

Марий калыкын лүмлө енже- влак. Марий калык гыч лекше шымлызе,сарын да пашан геройжо, сылнымут да сымыктыш(искусство) пашаен- влак нерген ойлымаш, почеламут ден статья- влак.

Марий калыкын родо- тукумжо. Удмурт, мордва, эстон, финн, венгр да финн-угорйылме ешыш пурышо моло калык- влакын ойпогышт, писатель ден поэтыштын сылнымутышт.

Кумыл шергын шога. Марий енын пор улмыжым, тудын лывырге кумылзак койышыжым, түрлө калык- влак кокласе келшымашым сүретлыше ойлымаш, почеламут- влак.

Лүмлө марий писатель ден поэт- влак. Н.С.Лекайнын, В.С.Юксернын, йыван Кырлян, В.Х.Колумбын, Макс Майнын ойпого аршашышт.

Руш да вес элласе сылнымут мастар- влакын возымышт. А.С.Пушкинын, И.А.Крыловын, Л.Н.Толстойын, А.П.Чеховын, К.М.Чуковскийын, С.М.Маршакын, А.П.Гайдарын, Н.Н.Носовын да молынат йочалык сылнымутышт.Д.Дефон, Д.Свифтын, М.Твенын. В.Гюгон, Д.Родарин серымышт гыч ужаш – влак.

Шыргыжалына мо вара? Марий , руш да мло калык- влакын койдарчык сынан ойпогышт, мыскара шүлышан мутаршашышт.Б.Даниловын, Гр. Ивановын шомакым модыктышо рифман почеламутышт. Буримела модмаш.

Тематический планирований

№	ТЕМА	Предваритель. дата проведения	Фактическая дата проведения
1	М. Шкетан. Марий муро нерген. Марий калык муро Калыкмут-влак. Тушто-влак. Ныл йолташ - йомак.		
2	Шонет - курыкымат савырет. В. Арсениев. Сонарзе ден пучо. Кече ден йур. Йомак. Удыр куштымо курык. Легенде.		
3	Мардеж. Меран(йомак). Рывыж ден каза. Шына молан йыныса. Йомак.		
4	А. Мичурин-Азмекей. Пуртус - мемнан поянлыкна. Б. Данилов.Кенеж. А. Федоров. Кенеж мучаш. М. Казаков. Кокымшо кинде. . А.		

	Васильев. Шыже. С. Чавайн. Теле. В. Иванов. Лум. А. Мокеев. Телым		
5	Теле чакна. Ф. Майоров. Шошо. В. Исенеков. Шошо муро. А. Куприн. Шырчык. С. Вишневский. Ава.		
6	Внекл.лудмаш. Шыже пагыт эрталеш.		
7	Калык йула. Изи ен шочын. В. Ижболдин. Вума. В. Александров. Марий тур.Шынашовыч. . И. Андреев. Тувыртыш пайрем.		
8	Тоштым пагалат да уэмдат. А. Мокеев. Шокталте, шувыр. С. Чавайн. Паша.(н.) В. Иванов. У кинде там.		
9	Ю. Артамонов. Уста кугезе-влак. . В. Крылов. У порт кушкеш. М. Казаков. Политехника занятий.		
10	К. Васин. Калык мурызо. С. Чавайн. Куэ.(н.)		
11	М. Казаков. Муро - илыш, муро - вий. О. Герасимов. Шушпык сем.		
12	В. Кудрявцев. Художник да мер пашаен. В. Крылов. Чолга кумыл.		
13	М. Большаков. Сергей Суворов. Е. Макаров. Туныктышо гыч академик марте.		
14	К. Васин. Родо муро. Ш. Петофи. Мый венгр улам. Л. Шемьер. Пучо		
15	А. Тамсар. Король ден шушпык. В. Радаев. Сурай. Я. Ругоев. Карел мландем.		
16	Е. Айпин. Мый мландым колыштам. Ф. Васильев. Шиялтыш. Ю. Шесталов. Легенде ит ондале. А. Ваниев. Йудвел - шочмо кундем.		
17	И. Михайлов. Кумыл эн шерге. Я. Егоров. Порылык - сай кумыл. А. Букетов. Ава кумыл.Аваем, Россий.		
18	Мастар калык. Сай илет, кутырет, марий калык? Марий патыр-влак. Чумбылат. В.		

	Васильев. Болтуш.		
19	М. Карим. Куэ лышташ нерген. А. Алга. Шумбел чуваш мландем. Йоратыме Якутий. Н. Лекайн. Рита - садовод		
20	В. Юксерн. Вудшо йога - серже кодеш.		
21	И. Кырля. Тидыже вет Мустафа. Корным почо госрабфак. В. Колумб. Йошкар-Ола. Муру. М. Казаков. В. Колумб лумеш.		
22	М. Майн. Первый книга. Кинде сукыр (муру).		
23	Внеклассный лудмаш.		
24	А. Пушкин. Малыше кугыжа удыр ден шым патыр нерген йомак.		
25	И. Крылов. Рывыж ден виноград. Л. Толстой. Изи кайык.		
26	А. Чехов. Ванька.		
27	К. Чуковский. Куан. С. Маршак. Уныка дене мутланымаш. А. Гайдар. Шокшо ку.		
28	Н. Носов. Витя Малеев школышто да монгышто. Д. Дефо. Робинзон - калык илыдыме островышто.		
29	М. Твен. Том Сойерын приключенийже.		
30	В. Гюго. Гаврош.		
31	Д. Родари. Паша кузе упша. Д. Свифт. Лапутушко, бальнибарбишке...		
32	В. Упымарий. Йолагай ден пулагай. Турня ден мукш. В. Упымарий. Ваний оркана. А. Богданов. Унгын урокшо.		
33	В. Ижболдин. Виш капка. А. Новиков. Шояк мешак. А. Мичурин- Азмекей. Йулем аркаште.		
34	Вареннылан гына. В. Исенекон. Тракторым ачален. В. Исенекон. Унала ужеш. Мутмодыш.Р. Микулин. Кунам кугу лиям.		

	Б. Данилов. Ыгыр онгыр. Мо тиде? Кок точкым шынде. Модыш. Буриме. Модыш.		
--	--	--	--

Литература:

1. Марий йылме да литератур лудмаш дене примерный программе, Йошкар-Ола, 2011 ий.
2. П.Е.Емельянов, В.В.Крылов, Лудшаш книга, нылияш туналтыш школлаң учебник, 4 класс, Йошкар-Ола, Марий книга савыктыш.
3. проектор;
4. ноутбук;
5. карандаш, фломастер, ластик,ручка, альбомысо кагаз-влак.

Литератур лудмаш урокын лектышыже могай лийшаш.

Ушан - шотан айдемым шуарен куштымашым шотышко налаш гын, литератур лудмаш урокышто тунемме негызеш тебе мо рашемдалтшаш:

-сайын тунеммаште да шкем умбакыже вияндымаште лудмашын кугу полышыжым шижын шогыман;

-тўня илышым да шкем шке пален налаш манын, эре лудын шогаш кўлмым ушышто чарныде кучымаш;

-Марий Элысе, Российысе да вес эллесе кугезына- влакын пўлеклыме уш- акыл поянлыкышт дене палыме лиймаш;

-«сылнымутан произведений сымыктышын посна ужашыже» манмым умылымаш;

-сылнымутым тичмашнек авалтымаш;

-сылнымутым уло шўм- чон дене умылаш тыршымаш;

-шке шонымым радам дене почын пуымаш да ваш мутланыше енын уш погыжым пагалаш.

Урок деч посна моло годым литератур урокын **лектышыже** могай лийшаш:

-кўлеш шинчымашым пален налаш манын, тўрлў книга ден справочниклаште але Интернетыште келшыше материалым шкевуя кычалмаш;

-сылнымутан текстым лончылымо да умылтарыме годым логический ужаш- влаклан шеледымаш, планым чонымаш, сылнештарыме йўн – шамычым палемдымаш, шке шонымашым умылтарен да негызлен моштымаш;

-шке йырысе тўня дене ваш келшымаш кылым кучымо правил- лвак дене палыме лиймаш;

-обществыште пенгыдемдалтше шкем кучымо правил- влак дене палыме лиймаш;

-весе- шамыч дене вашкыл кучымо негыз- влакым палымаш, группышто, тўшка пашаште шкем кучен моштымаш.

Лудмашын **саскаже тыгай лийшаш:**

-сайын да умылен лудмаш кўкшытышкō шумаш

-тўкнылде лудмашке куснымаш, колыштмо але лудмо текстым умылымо йōн-шамычым палымаш;

-шкем ушан- шотан, творческий шўлышан лудшылан шотлымаш;

--произведенийсе персонаж але событий нерген каласкалымаш сынан тыгай текстым шке гыч чонен моштымаш, план почешсодержанийжым шке гыч каласкалымаш, шонкалымаш да описаний йōршан повествовательный текстым чонымаш;

-Тунемме почеламутым наизусть каласкалымаш, тунемше, тыгак ача- ава да туныктышо- влак ончыко изирак увертарымаш да ойлымаш шомак дене лекшаш.

Тунемме ий мучаште йоча **мом палышаш да ыштен моштышаш**

Икымше пелий мучаште палыдыме текстым тичмаш мут денем чын, умылен да сылнын лудын пуышаш, 1 минутышто 75- 80 шомакым шуктышаш, кокымшо пелийыште- 80- 85 мутым;

-йўкынат да шкевуют утларак да утларак лудын шогышаш;

-лудмын тўн шонымашыжым шкевуя кычалаш тўналшаш;

-тўрлō произведенийласе герой- влакын койыш- шоктышыштым танастарышаш, икгайлыкым да ойыртемным мушаш;

-тўрлō авторы ник темыланвозымо сылнымутыштым танастарышаш;

- тунемме сылнымутан произведенийласе герой- влакын образыштым лончылаш тўналме пашам умбакыже шуйышаш;

-почеламутласе поэтический образ- влак дене палыме лийшаш;

-мыскара шўлышан сылнымутым умылышаш;

-произведенийын жанр ойытремжым рашемдышаш;

-туныктышын темлымыж почешда шке кумылын «Ямде лий» газетым, «Кече»журналым лудын шогышаш;

-10-12 почеламутым наизусть палышаш.
